

## 2. पेंच प्रकल्पाचा डावा व उजवा मुख्य कालवा

पेंच प्रकल्पाच्या पाण्याचा वापर सिंचनाकरीता उजव्या व डाव्या कालव्याद्वारे नागपूर व भंडारा जिल्ह्यातील एकूण **1,04,476** हेक्टर क्षेत्राकरीता प्रस्तावित आहे. यात खिंडसी जलाशयाद्वारे पूर्वीपासून भिजत असलेले 10926 हेक्टर अंतर्भाव आहे.

पेंच उजव्या मुख्य कालव्याची एकूण लांबी 48.50 किमी असून वहन क्षमता 28.40 घ.मी. प्रति सेंकद (1000 घ. फुट प्रति सेंकद) आहे. या कालव्याद्वारे नागपूर जिल्ह्यातील **30500** हेक्टर क्षेत्रास सिंचनाचा लाभ अपेक्षित आहे. या व्यतिरीक्त नागपूर शहरास पिण्यासाठी आणि महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाच्या कोराडी औष्णिक विद्युत केंद्रास विज निर्मातीसाठी या कालव्याद्वारे पाणी पूरवठा होतो.

पेंच डाव्या मुख्य कालव्याची लांबी 32.85 किमी असून वहन क्षमता 90 घ.मी. प्रति सेंकद (3180 घ. फुट प्रति सेंकद) आहे. या कालव्याद्वारे नागपूर जिल्ह्यातील **52500** हेक्टर व भंडारा जिल्ह्यातील **21400** हेक्टर अशा एकूण **73900** हेक्टर क्षेत्रास सिंचनाचा लाभ होतो.

सदर प्रकल्प व्यवस्थापनेसाठी या विभागाकडे सन 1976 मध्ये पेंच उजवा कालवा व सन 1991 मध्ये डावा कालवा हस्तांतरित करण्यात आला. पेंच प्रकल्पांतर्गत महाराष्ट्र जलक्षेत्र सुधार प्रकल्पा अंतर्गत तोतलाडोह धरणाचे तसेच या विभागाकडे असलेल्या पेंच डावा व उजवा कालवा, त्यावरील शाखा कालवे, उपशाखा व वितरीका यांची पुर्नस्थापना व नुतनीकरणाची कामे पुर्ण करण्यात आलेली असून हि योजना 28 मार्च 2014 ला सुपुष्टात आली. पेंच प्रकल्पात अंतर्भूत लाभक्षेत्र विकासाची कामे सन 1994-95 मध्ये पुर्ण करण्यात आली आहे.

### लाभक्षेत्राची माहिती

लाभक्षेत्र (हे.)	उजवा कालवा	डावा कालवा	एकूण
अ) एकूण समादेश क्षेत्र	<b>54564</b>	<b>133586</b>	<b>188150</b>

ब) शेती योग्य क्षेत्र (CCA)	<b>36805</b>	<b>90108</b>	<b>126913</b>
क) सिंचन क्षेत्र (ICA)	<b>30576</b>	<b>73900</b>	<b>104476</b>
ड) सिंचन क्षमता (IP)	<b>30576</b>	<b>73900</b>	<b>104476</b>

### कालवा निहाय सिंचन क्षमता

उजवा कालवा	27300 हे.
डावा कालवा	73900 हे.
एकूण (मूळ क्षेत्र)	<b>101200 हे.</b>
दुबार पिके (उजवा कालवा)	3276 हे.
एकूण	<b>104476 हे</b>

### प्रकल्पीय मंजूर पीक पध्दती व सिंचन क्षेत्र

अ.क्र.	पीकाचे नाव	उजवा कालवा		डावा कालवा		एकूण क्षेत्र (हे)
		टक्केवारी	क्षेत्र (हे)	टक्केवारी	क्षेत्र (हे)	
1	ऊस	8	2184	6	4434	6618
2	इतर बारामाही	4	1092	2	1478	2570
3	धान	20	5460	70	51730	57190
4	लांब धाग्याचा कापूस	35	9555	10	7390	16945
5	रब्बी पिके	23	6279	12	8868	15147
6	दहंगामी पिके	5	1365	-	-	1365
7	उन्हाळी पिके	5	1365	-	-	1365
	मूळ क्षेत्र एकूण दुबार पीक (धान क्षेत्राच्या 60 टक्के)	-	27300 3276	-	73900	101200 3276
	एकूण		<b>30576</b>		<b>73900</b>	<b>104476</b>

**जिल्हा निहाय व तालुका निहाय सिंचन क्षमता**

अ.क्र.	जिल्हा नागपूर	लाभक्षेत्रात समाविष्ट गांवे	सिंचन क्षमता
1	ता. नागपूर	04	383 हे.
2	ता. कामठी	49	19207 हे.
3	ता. सावनेर	21	3907 हे.
4	ता. पारशिवनी	73	19712 हे.
5	ता. रामटेक	31	5405 हे.
6	ता. मौदा	124	34462 हे.
	एकूण	<b>302</b>	<b>83076 हे.</b>
ब)	जिल्हा भंडारा		
1	ता. भंडारा	53	9377 हे.
2	ता. मोहाडी	51	12023 हे.
	एकूण	<b>104</b>	<b>21400 हे.</b>
	एकूण अ व ब	<b>406</b>	<b>104476 हे.</b>

**पेंच प्रकल्पाची वितरण प्रणाली**

विवरण	कालव्यांची संख्या	एकूण लांबी
मुख्य कालवा	02	81.35 किमी
शाखा कालवा	17	242.99 किमी
वितरीका	35	279.86 किमी
लघुकालवे	825	1171.80 किमी
एकूण	<b>879</b>	<b>1776.00 किमी</b>

**मागील दहा वर्षांतील पेंच प्रकल्पावरील प्रत्यक्ष सिंचन व पाणी वापर**

अ. क्र.	वर्ष	प्रत्यक्ष सिंचन (हेक्टर) / पाणी वापर (दलघमी)							
		खरीप हंगाम		रब्बी हंगाम		उन्हाळी हंगाम		एकूण	
		सिंचन	पाणी वापर	सिंचन	पाणी वापर	सिंचन	पाणी वापर	सिंचन	पाणी वापर
1	2006-07	47544	388	32715	458	3850	178	84109	1024
2	2007-08	48422	594	31740	406	183	61	80345	1062
3	2008-09	50486	302	2017	243	63	0	52566	545
4	2009-10	50283	494	32811	465	385	1	83479	960
5	2010-11	52457	273	31042	316	55	162	83554	750
6	2011-12	55920	679	35768	398	261	29	91949	1077
7	2012-13	56876	478	41289	283	407	21	98572	782
8	2013-14	59011	506	48042	283	1349	53	108402	841
9	2014-15	65586	754	47596	213	879	0	114061	967
10	2015-16	70132	682	46930	206	876	2	117911	890
11	2016-17	71725	662	49598	191	558	0	121881	854
12	2017-18	63529	199	31760	79	587	0	95876	278
13	2018-19	69748	280	5142	0	455	0	75345	280
14	2019-20	66524	213	28621	78	330	0	95475	290
15	2020-21	68876	551	40167	112	330	0	109044	663

प्रकल्पावरील मागील दहा वर्षातील विभागास प्राप्त अनुदान व देखभाल दुरुस्ती अंतर्गत खर्च

अ.क्र.	वर्ष	प्राप्त अनुदान लक्ष रु	झालेला खर्च लक्ष रु
1	2005-06	223.95	223.95
2	2006-07	551.89	551.89
3	2007-08	225.70	225.70
4	2008-09	153.37	153.37
5	2009-10	165.00	160.61
6	2010-11	279.98	264.48
7	2011-12	388.89	388.89
8	2012-13	150.56	150.56
9	2013-14	223.14	223.14
10	2014-15	162.03	162.03
11	2015-16	268.54	268.54
12	2016-17	150.00	108.68
13	2017-18	270.30	270.30
14	2018-19	507.13	507.13
15	2019-20	707.43	344.22
16	2020-21	822.14	822.14
1७	202१-2२	307.79	307.79